

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 1 marca 2018 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości – Rozporządzenie (UE) nr 650/2012 – Dziedziczenie i europejskie poświadczenie spadkowe – Zakres stosowania – Możliwość ujawnienia w europejskim poświadczeniu spadkowym udziału małżonka pozostającego przy życiu

W sprawie C-558/16

mającej za przedmiot wnioszek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Kammergericht Berlin (wyższy sąd krajowy w Berlinie, Niemcy) postanowieniem z dnia 25 października 2016 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 3 listopada 2016 r., w postępowaniu wszczętym przez:

Doris Margret Lisette Mahnkopf

przy udziale:

Svena Mahnkopfa,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: M. Ilešič, prezes izby, A. Rosas, C. Toader (sprawozdawca), A. Prechal i E. Jarašiūnas, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Szpunar,

sekretarz: K. Malacek, administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 4 października 2017 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu rządu niemieckiego przez T. Henzego oraz M. Hellmanna, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu belgijskiego przez L. Van den Broeck, J. Van Holm oraz C. Pochet, działające w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu greckiego przez G. Papadaki oraz K. Karavasili, działające w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: niemiecki.

- w imieniu rządu hiszpańskiego przez V. Ester Casas, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu rządu włoskiego przez G. Palmieri, działającą w charakterze pełnomocnika, wspieraną przez F. Di Matteo, avvocato dello Stato,
- w imieniu rządu polskiego przez B. Majczyńską, działającą w charakterze pełnomocnika,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez M. Wilderspina oraz M. Heller, działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 13 grudnia 2017 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 1, art. 67 ust. 1 i art. 68 lit. l) rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego (Dz.U. 2012, L 201, s. 107).
- 2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach postępowania w przedmiocie wniosku o sporządzenie europejskiego poświadczenia spadkowego, wszczętego przez Doris Margret Lisette Mahnkopf w następstwie zgonu jej męża i dotyczącego dziedziczenia po nim.

Ramy prawne

Prawo Unii

Rozporządzenie nr 650/2012

- 3 Motywy 7, 9, 11, 12 i 71 rozporządzenia nr 650/2012 brzmią następująco:

„(7) Należy ułatwić prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które napotykać obecnie trudności w wykonywaniu przysługujących im praw w zakresie spraw spadkowych mających skutki transgraniczne. W europejskiej przestrzeni sprawiedliwości obywatele muszą być w stanie uregulować zawczasu swoje sprawy spadkowe. Prawa spadkobierców i zapisobierców, innych osób bliskich zmarłemu oraz wierzycieli spadkowych muszą zostać zagwarantowane w sposób skuteczny.

[...]

(9) Zakres stosowania niniejszego rozporządzenia powinien obejmować wszystkie cywilnoprawne aspekty dziedziczenia majątku po osobie zmarłej, a mianowicie wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego.

[...]

(11) Niniejsze rozporządzenie nie powinno mieć zastosowania do dziedzin prawa cywilnego innych niż dziedziczenie. Dla pełnej jasności liczne kwestie, które mogłyby być postrzegane jako powiązane z kwestiami dziedziczenia, powinny zostać wyraźnie wyłączone z zakresu stosowania niniejszego rozporządzenia.

(12) Niniejsze rozporządzenie nie powinno mieć zatem zastosowania do kwestii odnoszących się do małżeńskich ustrojów majątkowych, w tym do majątkowych umów małżeńskich znanych w niektórych systemach prawnych, w zakresie, w jakim umowy takie nie dotyczą kwestii dziedziczenia, ani do ustrojów majątkowych związków uznawanych za mające skutki porównywalne do małżeństwa. Organy rozpatrujące daną sprawę spadkową na podstawie niniejszego rozporządzenia powinny jednakże, w zależności od sytuacji, uwzględniać przy ustalaniu majątku zmarłego i przysługujących beneficjentom części majątku fakt ustania małżeńskiego ustroju majątkowego lub podobnego ustroju majątkowego, któremu podlegał zmarły.

[...]

(71) Poświadczenie powinno mieć takie same skutki we wszystkich państwach członkowskich. Nie powinno być z samej swej istoty tytułem wykonawczym, lecz powinno mieć skutek dowodowy; należy też domniemywać, że prawidłowo stwierdza ono okoliczności, które ustalono na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy innego prawa właściwego dla określonych kwestii, takich jak ważność materialna rozrządzenia na wypadek śmierci [...].”

4 Stosownie do art. 1 tego rozporządzenia, zatytułowanego „Zakres stosowania”:

„1. Niniejsze rozporządzenie stosuje się do dziedziczenia majątku po osobach zmarłych. Niniejszego rozporządzenia nie stosuje się do spraw podatkowych, celnych ani administracyjnych.

2. Z zakresu stosowania niniejszego rozporządzenia wyłączone są:

[...]

d) kwestie związane z małżeńskimi ustrojami majątkowymi oraz ustrojami majątkowymi w stosunkach uznawanych, zgodnie z prawem dla nich właściwym, za mające skutki porównywalne do małżeństwa;

[...]”.

5 Artykuł 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia definiuje pojęcie „dziedziczenia” jako obejmujące „wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego”.

6 Artykuł 21 tego rozporządzenia, który przewiduje zasadę ogólną dotyczącą prawa właściwego dla dziedziczenia, stanowi w ust. 1:

„Jeżeli przepisy niniejszego rozporządzenia nie stanowią inaczej, prawem właściwym dla ogółu spraw dotyczących spadku jest prawo państwa, w którym zmarły miał miejsce zwykłego pobytu w chwili śmierci”.

7 Artykuł 22 rozporządzenia nr 650/2012, zatytułowany „Wybór prawa”, stanowi w ust. 1 akapit pierwszy:

„Każdy może dokonać wyboru prawa państwa, którego obywatelstwo posiada w chwili dokonywania wyboru lub w chwili śmierci, jako prawa, któremu podlega ogół spraw dotyczących jego spadku”.

- 8 Artykuł 23 rozporządzenia, zatytułowany „Zakres stosowania prawa właściwego”, stanowi:
- „1. Prawu ustalonemu zgodnie z art. 21 lub 22 podlega ogół spraw dotyczących spadku.
2. Prawu temu podlegają w szczególności:
- [...]
- b) określenie beneficjentów, ich udziałów oraz obowiązków, które mógł nałożyć na nich zmarły, oraz ustalenie innych praw spadkowych, w tym praw spadkowych pozostającego przy życiu małżonka lub partnera;
- [...]”.
- 9 Rozdział VI tego rozporządzenia, zatytułowany „Europejskie poświadczenie spadkowe”, obejmuje art. 62–73. Artykuł 62 rozporządzenia nr 650/2012 stanowi:
- „1. Niniejszym rozporządzeniem ustanawia się europejskie poświadczenie spadkowe (zwane dalej »poświadczeniem«), które jest wydawane w celu wykorzystania w innym państwie członkowskim i które rodzi skutki wymienione w art. 69.
2. Korzystanie z poświadczenia nie jest obowiązkowe.
3. Poświadczenie nie zastępuje dokumentów wewnętrznych wykorzystywanych do podobnych celów w państwach członkowskich. Jednak poświadczenie wydane w celu wykorzystania w innym państwie członkowskim rodzi także skutki wymienione w art. 69 w państwie członkowskim, którego organy wydały to poświadczenie zgodnie z niniejszym rozdziałem”.
- 10 Artykuł 63 tego rozporządzenia, zatytułowany „Przeznaczenie poświadczenia”, stanowi w ust. 1 i 2:
- „1. Poświadczenie jest przeznaczone do wykorzystywania przez spadkobierców, zapisobierców mających bezpośrednie prawa do spadku [...] którzy potrzebują wykazać w innym państwie członkowskim swój status lub wykonywać, odpowiednio, swoje prawa jako spadkobiercy lub zapisobiercy [...].
2. Poświadczenie można wykorzystywać w szczególności do wykazania jednego lub kilku z poniższych:
- a) statusu lub praw każdego spadkobiercy lub, w zależności od przypadku, każdego zapisobiercy wymienionego w poświadczeniu i ich udziałów w spadku;
- b) przyznania spadkobiercy(-om) lub, w zależności od przypadku, zapisobiercy(-om) wymienionemu(-ym) w poświadczeniu konkretnego składnika majątku lub konkretnych składników majątku stanowiących część spadku;
- [...]”.
- 11 Zgodnie z art. 65 ust. 3 lit. d) rozporządzenia nr 650/2012:
- „Wniosek zawiera informacje wymienione poniżej, o ile wnioskodawca posiada te informacje i o ile są one niezbędne, aby organ wydający mógł poświadczyć okoliczności, o których poświadczenie ubiega się wnioskodawca; do wniosku dołącza się wszelkie stosowne dokumenty w oryginale albo ich odpisy, które spełniają warunki niezbędne do ustalenia ich autentyczności, z zastrzeżeniem art. 66 ust. 2:
- [...]

d) informacje o małżonku lub partnerze zmarłego oraz, jeśli dotyczy, byłym(-ch) małżonku(-ach) lub partnerze(-ach): nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona), płeć, data i miejsce urodzenia, stan cywilny, obywatelstwo, numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy) oraz adres;

[...]”.

12 Artykuł 67 ust. 1 tego samego rozporządzenia stanowi:

„Organ wydający niezwłocznie wydaje poświadczenie zgodnie z procedurą określoną w niniejszym rozdziale wtedy, gdy okoliczności, które mają zostać poświadczone, zostały ustalone na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy innego prawa właściwego dla danych kwestii. Organ wydający wykorzystuje formularz przyjęty zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 81 ust. 2 [...]”.

13 Artykuł 68 rozporządzenia nr 650/2012, który reguluje treść poświadczenia, stanowi:

„Poświadczenie zawiera następujące informacje, w zakresie, w jakim są one wymagane ze względu na cel jego wydania:

[...]

f) informacje dotyczące zmarłego: nazwisko (nazwisko rodowe, jeśli dotyczy), imię (imiona), płeć, data i miejsce urodzenia, stan cywilny, obywatelstwo, numer identyfikacyjny (jeśli dotyczy), adres w chwili śmierci, data i miejsce śmierci;

[...]

h) informacje dotyczące małżeńskiej umowy majątkowej zawartej przez zmarłego lub, w stosownych przypadkach, umowy zawartej przez zmarłego w ramach stosunku uznawanego przez prawo dla niego właściwe za mający skutki porównywalne do małżeństwa oraz informacje o małżeńskim ustroju majątkowym lub ustroju majątkowym mu równoważnym;

[...]

l) udział przypadający każdemu ze spadkobierców oraz, w stosownych przypadkach, wykaz praw lub składników majątku przypadających każdemu ze spadkobierców;

[...]”.

14 Artykuł 69 tego rozporządzenia, zatytułowany „Skutki poświadczenia”, stanowi:

„1. Poświadczenie rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich bez wymogu stosowania jakiegokolwiek szczególnej procedury.

2. Domniemywa się, że poświadczenie prawidłowo stwierdza okoliczności, które ustalono na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia lub na mocy innego prawa właściwego dla danych kwestii. Domniemywa się, że osoba wymieniona w poświadczeniu jako spadkobierca, zapisobierca [...] posiada status wymieniony w poświadczeniu lub posiada prawa lub uprawnienia określone w poświadczeniu bez żadnych warunków ani ograniczeń odnoszących się do tych praw lub uprawnień innych niż określone w poświadczeniu.

[...]”.

Rozporządzenie (UE) 2016/1103

15 Motywy 18 i 22 rozporządzenia Rady (UE) 2016/1103 z dnia 24 czerwca 2016 r. wdrażającego wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych (Dz.U. 2016, L 183, s. 1) mają następujące brzmienie:

„(18) Zakres stosowania niniejszego rozporządzenia powinien obejmować wszystkie aspekty cywilnoprawne małżeńskich ustrojów majątkowych, zarówno w zakresie bieżącego zarządzania majątkiem małżonków, jak i ustania stosunków majątkowych, w szczególności na skutek separacji pary lub śmierci jednego z małżonków [...].

[...]

(22) Ponieważ obowiązki alimentacyjne między małżonkami regulowane są rozporządzeniem Rady (WE) nr 4/2009 [z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz.U. 2009, L 7, s. 1)], należy je wyłączyć z zakresu stosowania niniejszego rozporządzenia, podobnie jak kwestie związane z dziedziczeniem majątku po zmarłym małżonku, ponieważ są one regulowane rozporządzeniem [nr 650/2012]”.

16 Artykuł 1 tego rozporządzenia, zatytułowany „Zakres stosowania”, stanowi w ust. 2 lit. d):

„Z zakresu zastosowania niniejszego rozporządzenia wyłączone są:

[...]

d) dziedziczenie majątku po zmarłym małżonku”.

17 Artykuł 70 tego rozporządzenia, zatytułowany „Wejście w życie”, stanowi w ust. 2 akapit drugi, że rozporządzenie to ma zastosowanie dopiero od dnia 29 stycznia 2019 r., poza niektórymi przepisami ogólnymi i końcowymi.

Prawo niemieckie

18 Przepis § 1371 ust. 1 Bürgerliches Gesetzbuch (kodeksu cywilnego, zwanego dalej „BGB”) stanowi:

„W razie ustania ustroju majątkowego z powodu śmierci małżonka wyrównanie dorobków (przyrostu) następuje w drodze powiększenia ustawowego udziału przypadającemu pozostającemu przy życiu małżonkowi o jedną czwartą części spadku; bez znaczenia jest, czy którykolwiek z małżonków uzyskał przyrost wartości jego majątku”.

19 Paragraf 1931 BGB stanowi:

„1. Pozostały przy życiu małżonek spadkodawcy jest powołany jako ustawowy spadkobierca obok krewnych pierwszego stopnia do jednej czwartej części spadku, a obok krewnych drugiego stopnia lub obok dziadków i babek – do połowy spadku. Jeśli obok dziadków i babek wchodzi w rachubę potomkowie dziadków i babek, małżonek otrzymuje z drugiej połowy spadku również taki udział, jaki przypadłby potomkom według § 1926.

[...]

3. Przepis § 1371 BGB pozostaje nienaruszony.

[...]”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 20 Lutz G. Mahnkopf zmarł w dniu 29 sierpnia 2015 r. W dniu śmierci pozostawał w związku małżeńskim z D.M.L. Mahnkopf. Oboje małżonkowie posiadali obywatelstwo niemieckie, a ich miejsce zwykłego pobytu znajdowało się w Berlinie (Niemcy). Zmarły nie dokonał żadnych rozrządzeń na wypadek swojej śmierci, a jego jedynymi spadkobiercami byli małżonka i jedyny syn pary.
- 21 Małżonkowie pozostawali w ustawowym ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków i nie zawarli żadnej majątkowej umowy małżeńskiej. Do majątku zmarłego zalicza się obok składników majątku w Niemczech również połowa udziału we współwłasności nieruchomości położonej w Szwecji.
- 22 Na wniosek D.M.L. Mahnkopf Amtsgericht Schöneberg (sąd rejonowy w Schönebergu, Niemcy), sąd właściwy dla postępowania w przedmiocie spadku po L.G. Mahnkopfie, w dniu 30 maja 2016 r. wydał krajowe poświadczenie dziedziczenia, zgodnie z którym pozostająca przy życiu żona i zstępny odziedziczyli każdy po połowie majątku zmarłego według zasad ustawowego dziedziczenia przewidzianych przez prawo niemieckie. Sąd odsyłający wskazuje, że udział w spadku przypadający małżonce wynika z zastosowania § 1931 ust. 1 BGB, zgodnie z którym wynoszący jedną czwartą ustawy udział małżonka pozostającego przy życiu jest powiększony o dodatkową jedną czwartą, w sytuacji gdy pomiędzy małżonkami istniał ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków na podstawie §1371 ust. 1 BGB.
- 23 W dniu 16 czerwca 2016 r. D.M.L. Mahnkopf zwróciła się również do notariusza o wydanie jej europejskiego poświadczenia spadkowego na podstawie rozporządzenia nr 650/2012, legitymizującego ją oraz jej syna jako współspadkobierców w udziałach po połowie, zgodnie z krajowymi przepisami dotyczącymi ustawowych zasad dziedziczenia. Twierdziła, że poświadczenie to ma zostać wykorzystane w celu przeniesienia prawa własności nieruchomości położonej w Szwecji. Notariusz przekazał wniosek D.M.L. Mahnkopf do Amtsgericht Schöneberg (sądu rejonowego w Schönebergu).
- 24 Sąd ten oddalił wniosek o wydanie europejskiego poświadczenia spadkowego z tym uzasadnieniem, że udział przypadający małżonce zmarłego wynikał w odniesieniu do jednej czwartej spadku po zmarłym z systemu dziedziczenia, a w odniesieniu do pozostałej jednej czwartej spadku po zmarłym z małżeńskiego ustroju majątkowego przewidzianego w § 1371 ust. 1 BGB. Tymczasem norma, na której podstawie została przydzielona ta ostatnia część, dotyczy małżeńskiego ustroju majątkowego, a nie spadkowego, i nie podlega zakresowi stosowania rozporządzenia nr 650/2012.
- 25 Doris M.L. Mahnkopf zaskarżyła to orzeczenie przed Kammergericht Berlin (wyższym sądem krajowym w Berlinie, Niemcy). Na tym etapie uzupełniła również swój pierwotny wniosek, domagając się tytułem ewentualnym, aby europejskie poświadczenie spadkowe zostało wydane z informacją, że prawa spadkowe w odniesieniu do jednej czwartej spadku po zmarłym przypadają jej w ramach małżeńskiego ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków.
- 26 Sąd odsyłający wyjaśnia, że doktryna jest podzielona w kwestii tego, czy norma z § 1371 ust. 1 BGB jest normą prawa spadkowego, czy normą małżeńskiego ustroju majątkowego. Uważa on, że § 1371 ust. 1 BGB, ze względu na swój cel, czyli wyrównanie dorobków w razie ustania wspólnoty majątkowej z powodu śmierci jednego z małżonków, nie jest normą dotyczącą dziedziczenia „po osobach zmarłych” w rozumieniu art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012. Jego zdaniem norma przewidziana w tym przepisie musi zawsze znajdować zastosowanie, gdy skutki małżeństwa, w tym kwestie małżeńskiego ustroju majątkowego, podlegają prawu niemieckiemu. To stosowanie nie byłoby zagwarantowane, gdyby norma ta została zakwalifikowana jako norma prawa spadkowego, ponieważ w takim wypadku jej zakres stosowania ograniczałby się do sytuacji, w których dziedziczenie podlega prawu niemieckiemu, zgodnie z art. 21 i 22 rozporządzenia nr 650/2012.

- 27 Sąd odsyłający uważa również, że z powodu braku harmonizacji przepisów dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych w Unii wzrost ustawowego udziału w spadku pozostającego przy życiu małżonka wynikający z zastosowania normy z obszaru małżeńskich ustrojów majątkowych, w tym przypadku § 1371 ust. 1 BGB, nie może co do zasady zostać wpisany, nawet w celach wyłącznie informacyjnych, do europejskiego poświadczenia spadkowego.
- 28 Uważa on jednak, że wzrost ten może zostać wskazany w europejskim poświadczeniu spadkowym, jeśli obowiązujące prawo spadkowe, zgodnie z art. 21 lub art. 22 rozporządzenia nr 650/2012 oraz prawo małżeńskiego ustroju majątkowego małżonków są określane na podstawie prawa jednego i tego samego państwa członkowskiego, bez względu na normę kolizyjną, którą należy zastosować. W niniejszej sprawie prawo mające zastosowanie do dziedziczenia, jak i prawo mające zastosowanie do małżeńskiego ustroju majątkowego, są określane wyłącznie na podstawie przepisów prawa niemieckiego.
- 29 W tym względzie sąd ten wskazuje, że terminy użyte w art. 67 ust. 1 i art. 69 ust. 2 rozporządzenia nr 650/2012, zgodnie z którymi okoliczności, które mają zostać poświadczone, zostały ustalone na mocy prawa właściwego dla dziedziczenia „lub na mocy innego prawa właściwego dla danych kwestii”, pozwalałyby na taką wykładnię. Byłoby to również uzasadnione w świetle zdania drugiego motywu 12 rozporządzenia nr 650/2012 oraz celu europejskiego poświadczenia spadkowego, polegającego na uproszczeniu i przyspieszeniu transgranicznego wykonywania praw spadkowych.
- 30 W tych okolicznościach Kammergericht Berlin (wyższy sąd krajowy w Berlinie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 1 ust. 1 rozporządzenia [nr 650/2012] należy interpretować w ten sposób, że jego zakres stosowania (»dziedziczenie majątku po osobach zmarłych«) odnosi się również do przepisów prawa krajowego, które, jak § 1371 ust. 1 BGB, regulują stosunki majątkowe po śmierci jednego z małżonków poprzez podwyższenie ustawowego udziału przypadającego małżonkowi pozostałemu przy życiu?
- 2) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze – czy art. 68 lit. l) i art. 67 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że udział przypadający pozostającemu przy życiu małżonkowi, nawet jeśli jest to ułamek udziału powstały w wyniku podwyższenia na podstawie przepisów regulujących stosunki majątkowe, jak § 1371 ust. 1 BGB, może zostać ujęty w całości w europejskim poświadczeniu spadkowym?
- Czy w przypadku udzielenia na powyższe odpowiedzi co do zasady przeczącej można jednak w drodze wyjątku udzielić odpowiedzi twierdzącej w odniesieniu do stanów faktycznych, w których
- a) to poświadczenie jest wydawane w celu dochodzenia przez spadkobierców w konkretnym innym państwie członkowskim praw do znajdującego się tam majątku zmarłego; oraz
- b) orzekanie w sprawach spadkowych (art. 4 i 21 rozporządzenia nr 650/2012) oraz – niezależnie od tego, jakie prawo kolizyjne zostanie zastosowane – w kwestiach związanych z małżeńskim ustrojem majątkowym następuje według tego samego prawa krajowego?
- 3) W przypadku udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytania pierwsze i drugie – czy art. 68 lit. l) rozporządzenia nr 650/2012 należy interpretować w ten sposób, że ten przypadający pozostającemu przy życiu małżonkowi udział podwyższony na podstawie przepisów regulujących stosunki majątkowe może – z uwagi na to podwyższenie – zostać w całości ujęty w europejskim poświadczeniu spadkowym wyłącznie dla celów informacyjnych?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 31 Poprzez swoje pytanie pierwsze sąd odsyłający zmierza zasadniczo do ustalenia, czy wykładni art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 należy dokonywać w ten sposób, że przepis krajowy taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, który przewiduje w razie śmierci jednego z małżonków ryczałtowe wyrównanie dorobków przez powiększenie udziału spadkowego małżonka pozostającego przy życiu, jest objęty zakresem stosowania tego rozporządzenia.
- 32 Na wstępie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału względy zarówno jednolitego stosowania prawa Unii, jak i zasady równości wskazują na to, że treści przepisu prawa Unii, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla określenia swego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać w całej Unii autonomiczną i jednolitą wykładnię (wyrok z dnia 18 października 2016 r., Nikiforidis, C-135/15, EU:C:2016:774, pkt 28 i przytoczone tam orzecznictwo), którą należy ustalić uwzględniając nie tylko brzmienie, ale również kontekst przepisu i cel danego uregulowania (zob. w szczególności wyrok z dnia 18 maja 2017 r., Hummel Holding, C-617/15, EU:C:2017:390, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 33 Zgodnie z brzmieniem art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 ten akt prawny znajduje zastosowanie do dziedziczenia majątku po osobach zmarłych. Artykuł 1 ust. 2 tego rozporządzenia wymienia w sposób ograniczający obszary wyłączone z jego zakresu stosowania, wśród których znajdują się zgodnie z lit. d) tego przepisu „kwestie związane z małżeńskimi ustrojami majątkowymi”. Artykuł 3 ust. 1 lit. a) tego rozporządzenia uściśla, że dziedziczenie oznacza „dziedziczenie majątku po osobie zmarłej i obejmuje wszystkie formy przejścia składników majątku, praw i obowiązków na skutek śmierci, czy to na podstawie dobrowolnego rozrządzenia na wypadek śmierci, czy to w drodze dziedziczenia ustawowego”.
- 34 Z motywu 9 rozporządzenia nr 650/2012 wynika również, że jego zakres stosowania powinien obejmować wszystkie cywilnoprawne aspekty dziedziczenia majątku po osobie zmarłej.
- 35 Należy zauważyć, że jeśli chodzi o cele realizowane przez rozporządzenie nr 650/2012, to zgodnie z motywem 7 ma ono ułatwiać prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego poprzez usuwanie przeszkód w swobodnym przepływie osób, które pragną wykonywać przysługujące im prawa w zakresie dziedziczenia transgranicznego. W szczególności w europejskiej przestrzeni sprawiedliwości prawa spadkobierców i zapisobierców, innych osób bliskich zmarłemu oraz wierzycieli spadkowych muszą zostać zagwarantowane w sposób skuteczny.
- 36 W tym celu rozporządzenie nr 650/2012 przewiduje ustanowienie europejskiego poświadczenia spadkowego, które powinno umożliwiać każdemu spadkobiercy, zapisobiercy albo uprawnionemu wymienionemu w tym poświadczeniu wykazanie w innym państwie członkowskim jego statusu i praw spadkowych (zob. podobnie wyrok z dnia 12 października 2017 r., Kubicka, C-218/16, EU:C:2017:755, pkt 59).
- 37 W odniesieniu do kontekstu rozpatrywanego przepisu z motywów 11 i 12 rozporządzenia nr 650/2012 wynika, że rozporządzenie to nie powinno znajdować zastosowania do obszarów prawa cywilnego innych niż dziedziczenie, a w szczególności do kwestii dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych, w tym do majątkowych umów małżeńskich znanych w niektórych systemach prawnych, jeśli nie dotyczą one kwestii spadkowych.

- 38 W niniejszej sprawie z postanowienia odsyłającego wynika, że zgodnie z § 1371 ust. 1 BGB w razie ustania ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków („Zugewinnngemeinschaft”) ustawowy udział pozostającego przy życiu małżonka przy wyrównaniu dorobków jest powiększany o dodatkową jedną czwartą.
- 39 W swoich uwagach rząd niemiecki podkreślił w tym względzie, że ten przepis prawa krajowego dotyczący ustania wspólnoty małżeńskiej znajduje zastosowanie wyłącznie w wypadku ustania małżeństwa z powodu śmierci. Jego celem jest ryczałtowy podział majątku nabytego podczas małżeństwa poprzez zrekomensowanie niekorzystnej sytuacji wynikającej z przerwania ustawowego ustroju rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków przez śmierć małżonka i uniknięcie tym samym konieczności dokładnego określenia składu i wartości majątku na początku i na końcu małżeństwa.
- 40 Jak zauważył rzecznik generalny w pkt 78 i 93 swojej opinii, § 1371 ust. 1 BGB, stosownie do informacji posiadanych przez Trybunał, nie dotyczy podziału składników majątkowych pomiędzy małżonkami, lecz kwestii uprawnień małżonka pozostającego przy życiu w stosunku do składników zaliczonych już do majątku spadkowego. W tych okolicznościach nie wydaje się, aby przepis ten miał na celu głównie podział składników majątku lub rozliczenie małżeńskiego ustroju małżeńskiego – ale raczej określenie wielkości udziału w spadku przypadającego pozostającemu przy życiu małżonkowi w stosunku do innych spadkobierców. Przepis taki dotyczy zatem głównie dziedziczenia po zmarłym małżonku, a nie małżeńskiego ustroju majątkowego. W związku z tym norma prawa krajowego, taka jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, odnosi się do kwestii dziedziczenia w rozumieniu rozporządzenia nr 650/2012.
- 41 Ponadto takiej wykładni nie przeczy zakres stosowania rozporządzenia 2016/1103. Chociaż bowiem rozporządzenie to zostało przyjęte, zgodnie z jego motywem 18, dla objęcia wszystkich cywilnoprawnych aspektów małżeńskich ustrojów majątkowych, dotyczących zarówno bieżącego zarządzania majątkiem małżonków, jak i ustania stosunków majątkowych następującego na skutek separacji pary albo śmierci jednego z małżonków, wyklucza ono wyraźnie ze swego zakresu stosowania, zgodnie z art. 1 ust. 2 lit. d), „dziedziczenie majątku po zmarłym małżonku”.
- 42 Wreszcie, jak zauważył również rzecznik generalny w pkt 102 swojej opinii, spadkowa kwalifikacja udziału przypadającego małżonkowi pozostającemu przy życiu na podstawie przepisu prawa krajowego takiego jak § 1371 ust. 1 BGB pozwala na ujawnienie informacji dotyczącej tego udziału w europejskim poświadczeniu spadkowym, ze wszystkimi skutkami opisanymi w art. 69 rozporządzenia nr 650/2012. Zgodnie z art. 69 ust. 1 rozporządzenia europejskie poświadczenie spadkowe rodzi skutki we wszystkich państwach członkowskich bez wymogu stosowania jakiegokolwiek szczególnej procedury. Artykuł 69 ust. 2 przewiduje, iż domniemywa się, że osoba wymieniona w poświadczeniu jako zapisobierca posiada status oraz prawa wymienione w poświadczeniu bez żadnych warunków ani ograniczeń innych niż określone w tym poświadczeniu (wyrok z dnia 12 października 2017 r., Kubicka, C-218/16, EU:C:2017:755, pkt 60).
- 43 Należy zatem stwierdzić, że osiągnięcie celów europejskiego poświadczenia spadkowego byłoby znacznie utrudnione w sytuacji takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, gdyby świadectwo to nie zawierało pełnych informacji o prawach pozostającego przy życiu małżonka dotyczących masy spadkowej.
- 44 Biorąc powyższe pod uwagę, na pytanie pierwsze trzeba odpowiedzieć następująco: wykładni art. 1 ust. 1 rozporządzenia nr 650/2012 należy dokonywać w ten sposób, że przepis krajowy taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, który przewiduje w razie śmierci jednego z małżonków ryczałtowe wyrównanie dorobków przez powiększenie udziału spadkowego małżonka pozostającego przy życiu, jest objęty zakresem stosowania tego rozporządzenia.

W przedmiocie pytań drugiego i trzeciego

- 45 Z uwagi na treść odpowiedzi na pytanie pierwsze udzielanie odpowiedzi na pytania drugie i trzecie jest bezprzedmiotowe.

W przedmiocie kosztów

- 46 Dla stron postępowania głównego niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

Wykładni art. 1 ust. rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego należy dokonywać w ten sposób, że przepis krajowy taki jak rozpatrywany w postępowaniu głównym, który przewiduje w razie śmierci jednego z małżonków ryczałtowe wyrównanie dorobków przez powiększenie udziału spadkowego małżonka pozostającego przy życiu, jest objęty zakresem stosowania tego rozporządzenia.

Podpisy